

נאוה דקל

"כולנא ירושלים"

טורניר שש בש שהשתתפו בו בני נוער ומבוגרים ממערב ומזרח ירושלים הוא רק אחת הפעילויות של הצעירים היהודים והערבים שהקימו את עמותת "כולנא ירושלים". אהבה לירושלים ורצון לשנות את המציאות ולארגן שיתופי פעולה בין כל תושביה הובילו אותם לעשייה. ההיכרות בין השותפים בעמותה החלה במסגרת פרויקט שנקרא "פשוט שרים", ערבי שירה בעברית ובערבית. הרעיון היה שדו־קיום יכול להתפתח באירועי תרבות המפגישים בין הקבוצות השונות באוכלוסייה. "במסגרת הפרויקט, כשהתחלנו להסתובב בעיר העתיקה בירושלים, הרגשנו שאין בינינו שפה משותפת ואנחנו חיים בעולמות מקבילים", אומר דרור עמדי, מנכ"ל שותף של העמותה יחד עם מחמוד שחאדה. "הבנו שאין לנו דרכים להכיר ולבנות מכנה משותף מהנה וחשבנו שמוזיקה היא דרך טובה לפתח קשר. משנת 2011 ועד לפני שנה התמקדנו באירועי שירה משותפים. אחרי שצברנו הרבה ניסיון הרגשנו שאנחנו רוצים לארגן

אם נפסיק את הפעילויות המשותפות נלך לתהום

בימים של הסתגרות ובדלנות דומה שהאיבה בין יהודים לערבים בישראל הולכת ומתגברת. אנשים אולי מחוברים 24 שעות ביממה, אך למרבה הצער – רק לאלה שדומים להם. משרד החינוך נטש מזמן את הכמיהה לשלום. אז מה יהיה? מתברר שדווקא בשטח צעות יוזמות של שיתופי פעולה שאינן נכנעות לרוח הזמן. **הד החינוך** מביא לכם טעימה מכמה יוזמות כאלה. חשוב שתדעו: יש עוד הרבה!

ומעורר פחד, ואנחנו רוצים לשנות את המציאות הזו בדרך חווייתית שמורידה את הריחוק והזרות".
אחת הפעילויות שארגנתם היא "דאבל ירושלמי" – אליפות שש בש. למה בחרתם דווקא בזה?
עמדי: "שש בש הוא משחק עתיק, בין 5,000 שנה, שהכי מזוהה עם המזרח התיכון. זה משחק מזמין, נגיש ועממי שכל אחד יכול להשתתף בו. רצינו שיהיה מפגש אחד על אחד במגוון שכונות בעיר וקיבלנו תמיכה בין היתר מעיריית ירושלים, מקרן ירושלים ומהרשות לפיתוח העיר. האירוע הראשון התקיים ביולי 2016 בבית חנינא. הגיעו 150 איש ממזרח וממערב העיר. בקהל היו ילדים ומבוגרים, והאווירה היתה מאוד חמה. מאז

בעבודות אחרות וזו פעילות נוספת עבורכם. מה מניע אתכם?
עמדי: "אני אוהב את העיר ואת המגוון שיש בה. אני חושב שהסיפור של מזרח ומערב העיר בסיסי להצלחה של העיר הזאת. יש הרבה יצירתיות וניסיונות לפשט בעזרת מוזיקה, ריקודים או משחקי שש בש נושאים שנראים מורכבים".
נועה טלאל, יו"ר העמותה: "נולדתי בירושלים וחזרתי לגור כאן במטרה להביא צעירים שישמרו על הייחודיות של העיר. לאנשים בגילי אין מפגשים עם צעירים ממזרח העיר ואנחנו חושבים על הדרכים ליצור מפגשים כאלו. חשוב שנבין שאנחנו לא חיים בווקום, ואי אפשר לעצום עיניים למה שקורה מסביב. כשיש בידול זה מרחיק

נועה טלאל: לשנות את המציאות בדרך חווייתית
פעילויות נוספות שיחזקו את תחושת המפגש בין העיר המזרחית למערבית. יש לנו שתי מטרות: האחת להפגיש בין תושבי העיר היהודים והערבים דרך פעילויות ואירועים, למשל פעילויות בין בני נוער סביב תחביב, משחקים כמו שש בש ושחמט, לימודי שפה, שירה, או ספורט. המטרה השנייה היא להוביל שינוי מהותי ביחס למזרח העיר ולמצוא פתרונות לבעיות שיש שם. אנחנו יכולים להביא לשינויים גדולים שישמשו מודל של שיתופי פעולה בכל הארץ".
אתם צעירים עסוקים עובדים

צילומים: רפי קוץ

דרור עמדי: אני אוהב את העיר ואת המגוון שיש בה

חברתית. כיום יש לנו כ־400 תלמידות בנות 14 עד שבעים פלוס בכל שנה, והן לומדות בעלות סמלית של חמישים ש"ח בשנה. מי שלא יכולה לא משלמת בכלל. המטרה היא ללמד עברית שימושית. הלימודים מתקיימים פעם בשבוע למשך שתיים בארבע רמות שונות. אנחנו לא אולפן – הלימודים ניתנים על ידי מדריכים ומדריכות מתנדבים. יש ארבעה מדריכים לכל קבוצה וזה מאפשר עבודת צוות ותרגול בקבוצות קטנות. את תוכניות ההוראה אנחנו מפתחים בעצמנו וכל משתתפת מקבלת חוברת לימוד המתעדכנת בכל שנה. אנחנו מאמינים שהלמידה צריכה להיות חווייתית ולכן אנחנו נעזרים בסרטונים, שירים ומצגות וגם עושים פעילויות מחוץ לכיתה".

למה רק נשים ונערות?

"חשוב בעינינו שגם נשים שחיות בחברה שמרנית יבואו וירגישו נוח. בנוסף הצורך של נשים חזק יותר כי הן פחות חשופות לשפה מגברים, ואי-הידיעה גורר חוסר עצמאות וחוסר בפניהן אפשרויות להתקדם. הפרויקט הגדול שלנו הוא 'מדברות עברית', אבל אנחנו רואים בעיה גם באידיעת ערבית של תושבי מערב העיר ואנחנו רוצים ללמד גם ערבית מדוברת. כך למשל, הקמנו את 'מד"א

– הוראת עברית לנשים ונערות ממזרח ירושלים. "מצב לימודי העברית במזרח ירושלים חמור והרמה הנמוכה מזיקה לתושבים", אומרת עדי שירן, מורה לערבית, ממקימות הפרויקט ב־2013 והעמותה ב־2015 והמנהלת היוצאת של "ליסאן".

"אנחנו לא חיים בווקום, ואי אפשר לעצום עיניים למה שקורה מסביב. כשיש בידול זה מרחיק ומעורר פחד, ואנחנו רוצים לשנות את המציאות הזו בדרך חווייתית שמורידה את הריחוק והזרות"

"אידיעת עברית, שקיימת במיוחד בקרב נשים, משפיעה עליהן בתחומי תעסוקה, מיצוי זכויות, אקדמיה, שירותים רפואיים ובנקים – בקיצור בכל תחומי החיים. בהתחלה לימדנו קבוצה של כעשרים תלמידות במתנ"ס בעיסאווייה אבל הדרישה הלכה וגברה. הלימודים עברו לאוניברסיטה העברית בהר הצופים, שגם נותנת לנו בית וגם משתפת פעולה דרך היחידה למעורבות

קיימנו 12 אירועים כאלו בשכונות שונות בעיר, במדרחוב, בימק"א, בבית צפאפא, במוסכים בתלפיות, והשיא היה באירוע הסיום של האליפות באוגוסט 2017".

טלאל: "אנחנו עוד בתחילת הדרך וחושבים על הקמת קבוצות מעורבות בתחומים שונים כמו קפוארה או סדנאות בישול. אנחנו רוצים להכניס את הפרויקטים האלו לבתי הספר. לדוגמה, כולם ילמדו לשחק שש ושסביב זה תפתח היכרות".

עמדי: "אנחנו מתכננים אליפות ירושלים כשש בש לבתי ספר תיכוניים. בעינינו חשוב שהילדים ייפגשו ודרך המשחק הם יוכלו לפתח קשרים נוספים. אנחנו חושבים גם על משחקים משותפים נוספים כמו שחמט. זאת הזדמנות למפגש וליצירת קשרים, שלי לא היתה בתור תלמיד".

"ליסאן" – מדברות עברית

כשמנהל המתנ"ס בעיסאווייה ביקש מרוני מטוס, מורה ומחנכת בתיכון ע"ש זיו בירושלים, עזרה בהוראת עברית נולדה עמותת "ליסאן" (לשון בערבית). הפרויקט המרכזי של העמותה הוא "מדברות עברית"

מדברים ערבית, פרויקט של הוראת ערבית למתנדבי מד"א.
והמומון?

"האוניברסיטה העברית תורמת לא מעט", אומרת יעל פרנקל, האחראית על קשרי חוץ וגיוס משאבים וממקימות העמותה, "יש לנו גם תורמת פרטית, מענק מקרן ירושלים ועוד תרומות".

"קידס פור פיס"

"אנחנו רוצים שילדים יתגאו בזהות שלהם, כי ככל שנגיש נוח עם הזהות שלנו נוכל ליצור מפגש חיובי יותר עם קבוצות אחרות", אומרת שרה סטון, האחראית על תוכניות הנוער ב"קידס פור פיס" (ילדים למען השלום) – תנועת נוער וקהילה בינלאומית המפגישה יהודים, מוסלמים ונוצרים מירושלים ומהסביבה לפעילות חינוכית ולמפגשים קהילתיים. התנועה הוקמה בירושלים בשנת 2002 מתוך דאגה לעתידם של ילדים יהודים ופלסטינים בעקבות האנטיפאדה השנייה וקריסת הסכמי אוסלו. סטון, הכותבת את התוכניות החינוכיות יחד עם ריהאם סובחי, מספרת שהתנועה מיועדת לבני נוער מכיתה ו' ועד

"קשה לי אבל עוד יותר קשה לצעירים לעמוד מול העוינות. לכן עד שיפתר הקונפליקט חייבים לקיים מפגשים משותפים. בלעדיהם יהיה בלתי אפשרי לחיות ביחד"

י"ב. לכל שכבת גיל יש תוכנית מיוחדת, ובנוסף מתקיימים גם אירועים משפחתיים בעברית ובערבית. לאחר שהם עובדים על מנהגים, שמות וזהות ועל בניית קהילה שמכבדת את כולם, המשתתפים לומדים על מקומם של בני נוער כסכסוכים אחרים בעולם ועל הדרכים שבהן הם יכולים להשפיע. בכיתה ט' מתמקדים בנושא של מנהיגות והעצמה ובכיתות התיכון עובדים על פרויקטים מיוחדים בהתאם לתחומי העניין של בני הנוער – קולנוע, סביבה, זכויות אדם או ספורט. בין ירדתיים לקבוצות שמגיעות מחו"ל. בסוף כיתה ח' יוצאים החניכים למחנה קיץ בארצות הברית, ובכיתה ט' לתוכנית מנהיגות בווישינגטון. בפעילויות משתתפים כיום כמעט 300 בני נוער, מתוכם כארבעים אחוז יהודים, ארבעים אחוז מוסלמים ועשרים אחוז נוצרים. "חשוב לנו להגיע לקהילות

ד"ר בהאא זועבי על כדורגל וחשיבותן של יוזמות לשיתופי פעולה

"כשעובדים למען מטרה משותפת יכולים לשים בצד עמדות", אומר ד"ר בהאא זועבי, מרצה במכללת אליקסאמי בתחומי חרשנות בחינוך וחינוך לשלום ורבי תרבותיות וראש המרכז לחרשנות בחינוך במכללה. בין השאר הוא אחראי מטעם מכללת אליקסאמי לקורס משותף עם מכללת לוינסקי – "רב תרבותיות ואחרות", שמתמקד בחינוך ובטכניקות לפתרון סכסוכים. את התזה שלו לתואר דוקטור הוא כתב על חינוך לשלום בהנחיית פרופ' גבי סלומון ו"ל, שאתו עבד במרכז החקר לחינוך לשלום של אוניברסיטת חיפה. זועבי חקר קבוצות כדורגל מעורבות ברחבי הארץ – הן במועצות אזוריות והן בערים דוגמת תל אביב, חיפה ובאר שבע. "במשחקי כדורגל רק הכישרון והיכולת של השחקנים קובעים, ללא קשר לדת או לאום. זה כנראה מה שגורם לילדים יהודים וערבים וגם להורים ולמשפחה למען המטרה. גם הפיגועים לא עצרו את האימונים המשותפים. כשכתבתי את התזה שלי מצאתי שבקבוצות מעורבות מתקיימים שיתופי פעולה טבעיים. השחקנים מבלים זמן איכות ביחד וזה מקרב בין שני הצדדים. במחקר שלי מצאתי שהורים הולכים אחרי הילדים, כך שנוצר מפגש גם בין המשפחות ויש חברויות וביקורים הדדיים. מצאתי שתאוריית האיזון מתממשת בקבוצות, והאינטראקציה החיובית בין הילדים משפיעה גם על העמדות של ההורים, האחים והחברים".

אתה מדבר על היחס הגלוי. מה לגבי היחס הסמוי?

"היחס הסמוי לא השתנה כי הבעיה האמיתית מזינה כל צד וקשה לשנות כל עוד אין שלום. החיים המשותפים הגלויים יכולים להשתנות אבל קשה לשנות עמדות סמויות, כי הקונפליקט עוד לא נפתר. אלו שני צירים מקבילים: פעילויות של חיים משותפים והקונפליקט הפוליטי. אם נפסיק את הפעילויות המשותפות נלך לתהום. הקשר שנוצר דרך המשחקים מכשיר את הנוער למפגש עתיד חיובי. הקיצונים בשתי החברות מוונים רק באופן שלילי מהחברה ומהתקשורת, ומפגשים חיוביים מאזנים את התמונה. אני רואה את זה גם בכתי חולים וגם בהייטק למשל. היחסים האישיים הולכים לכיוון חיובי ויש יותר נקודות מפגש, בעוד שהיחסים הציבוריים, הפוליטיים הולכים ומתחדדים. במקביל החברה הערבית פתוחה יותר וחשופה יותר לאפשרויות של מגע משותף. צריך לארגן עוד מפגשים אישיים כדי לאזן את מה שאנחנו מקבלים מהחברה העוינת שמזינה אותנו באופן שלילי. קשה לי אבל עוד יותר קשה לצעירים לעמוד מול העוינות. לכן עד שיפתר הקונפליקט חייבים לקיים מפגשים משותפים. בלעדיהם יהיה בלתי אפשרי לחיות ביחד".

ריהאם סובחי ושרה סטון. ככל שנגיש נוח עם הזהות שלנו נוכל ליצור מפגש חיובי יותר עם קבוצות אחרות

"זה לא מובן מאליו שאנחנו יושבים ביחד", אומרת ד"ר דועה ג'אברידג'אני, המעבירה את ההשתלמות זו השנה השנייה יחד עם הלה ברגר. "אני בעצמי למדתי בפעם הראשונה עם יהודים רק כשנרשמתי לתואר שלישי באוניברסיטה העברית. השנה הראשונה של ההשתלמות היתה מאתגרת, היו משתתפים שהרגישו שהשיבה המשותפת מקשה עליהם בין היתר בגלל הקושי בתרגום. אבל נבנה אמוון, נוצרה הבנה שאנחנו דומים מבחינה אישית ומקצועית וגם נוצרו חברויות בתוך הקבוצה".

"מעבר לעניין המקצועי אני רואה במפגשים האלו שליוחות", מוסיפה ברגר. "יש דברים שאנחנו לא מודעים להם, למשל הפחד שהיה בתחילה למורות ממזרח העיר לבוא לכאן, למערב העיר. ביני לבין דועה נוצרו יחסים מאוד קרובים אבל לפעמים יש קושי, כמו למשל כשסיפרתי לה שהבן שלי חייל. מה שנראה לנו מובן מאליו הוא לא כזה".

"זה התחיל עם המון מתח וחששות", אומרת יעל פולברמכר, מנהלת מרכז "מלמדים ולומדים" במכון כרם. "בהתחלה זה נראה מוזר כי היה צריך לדבר לאט ולחכות לתרגום בין העברית לערבית, דבר שדרש מהמשתתפים הקשבה וריכוז גבוהים".

"לפעמים יש קושי, כמו למשל כשסיפרתי לה שהבן שלי חייל. מה שנראה לנו מובן מאליו הוא לא כזה"

בהמשך נוצרו מפגשים מאוד מעניינים שתרמו ליכולת של המשתתפים להתבונן בעיניים חדשות על מה שנראה להם מובן מאליו. בנוסף התפתחה סקרנות שהיא לא רק מקצועית, שהובילה לדוגמה לכך שצוות שלם מבית ספר במזרח ירושלים החליט ביוזמתו ללמוד עברית".

שונות בירושלים", אומרת סטון, "הקהל שלנו מגוון ומייצג את האוכלוסיות השונות בעיר. מתוך המשתתפים היהודים יש ילדים דתיים וחילוניים. כולם כאן נחשפים לקושי ולאלימות ולכן חשוב כל כך שיוכלו להיפגש ולהכיר את האחרים".

מלמדים ולומדים – מורים מובילים קהילות למידה

"מורים מובילים קהילות למידה" היא תוכנית ארצית של משרד החינוך. מכון כרם לחינוך הומניסטי יהודי, שנבחר להיות הגוף האקדמי המלווה את התוכנית בירושלים, פיתח היבט נוסף לפיתוח המקצועי של מורות ומורים. מורות ומורים ממזרח וממערב העיר עוברים יחד השתלמות, ללא הפרדה בין מגורים, שכבות גיל או מקצוע הוראה. בתחילת כל מפגש מצטיידים המשתתפים באוזניות כדי להאזין לתרגום לעברית או לערבית.